

RAAP-Evaluatie- en selectierapport

Proefsleuvenonderzoek plangebied Weereys te Zundert

Gemeente Zundert

Archeologisch vooronderzoek: een proefsleuvenonderzoek

Datum	7 maart 2016
CIS-code	
Projectcode	23628ZUNDW
Rapporteur	M.H.P.M. Ruijters
Versie	1.2
Goedkeuring senior-archeoloog (intern)	
Goedkeuring opdrachtgever	Datum: Handtekening:
Goedkeuring bevoegd gezag	Datum: Handtekening:

Inleiding

In opdracht van Omme & De Groot B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau aan de Oude Gasthuisstraat en Burgemeester Manderslaan in Zundert een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (figuur 1). Tijdens dit onderzoek is een grafstructuur uit de periode Midden Bronstijd tot Vroege IJzertijd aangetroffen evenals nederzettingsresten uit de IJzertijd en sporen van agrarische activiteiten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

Conform het PvE vindt na afloop van het veldonderzoek een evaluatie plaats, waarin de uitwerking van het onderzoek wordt vastgelegd. Aan de basis van deze evaluatie staat het evaluatie- en selectierapport met globaal de resultaten van het archeologisch onderzoek en overzichten van aangetroffen sporen, vondsten en monsters. Daartoe is alle documentatie gecontroleerd, zijn alle veldtekeningen gedigitaliseerd, alle sporen ingevoerd in een database en alle vondsten gewassen, gesplitst, geteld, gewogen en eveneens ingevoerd in een database. In dit rapport wordt ook een voorstel voor de uitwerking van het onderzoek gedaan: welke vondsten worden geanalyseerd en hoeveel vondsten zullen getekend moeten worden, welke monsters worden gewaardeerd en eventueel geanalyseerd en welke vondsten komen in aanmerking voor conservering.

Doel en vraagstelling

Doel van het onderzoek is het karteren van mogelijk aanwezige archeologische vondsten, sporen en structuren. Het onderzoek dient er tevens toe om het voor opdrachtgever en gemeente mogelijk te maken ruimtelijke afwegingen te maken tussen alle bij de ontwikkeling van belang zijnde waarden.

In het Programma van Eisen (Isarin & Bente, 2016) zijn de volgende onderzoeksvragen gesteld:

- Bevinden zich binnen het onderzoeksgebied resten van archeologische vindplaatsen?
- Wat zijn de aard, omvang, diepteligging, datering van de archeologische sporen en vondsten?
- Wat is de ruimtelijke spreiding van de archeologische resten en sporen, zowel horizontaal als verticaal/stratigrafisch?
- Zijn de bewoning en het gebruik van het plangebied op te delen in fasen? Zo ja, welke fasen zijn te onderscheiden en hoe zijn deze in de tijd te plaatsen?
- Wat is de (verticale en horizontale) gaafheid van de resten per onderscheiden fase?
- Wat is de conserveringstoestand van de archeologische resten, grondsporen en structuren?
- Wat zijn de lithogenetische en bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied? In welke mate is de bodem geërodeerd of verstoord?
- Bevatten de in de proefsleuven aangetroffen sporen goed geconserveerde paleo-ecologische of archeo-zoölogische resten, al dan niet verbrand of verkoold?
- Wat kan op basis van de bodemprofielen en vondsten gezegd worden over de ontginning- en bewoningsgeschiedenis van het gebied?
- Wanneer zijn de archeologische vindplaatsen als woonplaats of anderszins in onbruik geraakt?

- Is er een relatie met het in 2014 onderzochte plangebied aan de Burgemeester Manderslaan 8? Zo ja, welke? Zo nee, hoe kan dat verklaard worden?
- Hoe kunnen de aangetroffen vindplaatsen gewaardeerd worden op basis van de fysieke en archeologische inhoudelijke kwaliteit?

Resultaten veldwerk

Tijdens het onderzoek zijn in totaal 20 putten aangelegd met een totale oppervlakte van 1.287 m². Het oostelijk deel van het onderzoeksgebied was nog niet voor onderzoek beschikbaar omdat hier nog struiken, bomen en kassen stonden (figuur 2). Bovendien lopen hier kabels en leidingen waarvan de ligging niet bekend is. Daarom werd ervan afgezien hier sleuven te graven. Het erf van Oude Gasthuisstraat 14 blijkt uiteindelijk niet bij het plangebied te horen. Ook hier werden dus geen sleuven aangelegd.

Verder werden enkele sleuven om praktische redenen iets verschoven (figuur 2). Put 24 werd enkele meters naar het zuiden verschoven omdat ten noorden ervan nog een parkeerplaats aanwezig was. Putten 19 en 20 werden enkele meters naar het noorden verschoven omdat deze op een pad vielen.

Tussen putten 3, 7, 11 en 8 werd nog een extra put aangelegd (put 26) omdat hier een relatief groot gat in het puttenplan aanwezig was. Tenslotte werd nog een put aangelegd noordoostelijk van put 8 (put 25) om deze hoek van het gebied beter in kaart te brengen.

Lithogenese en bodem

In het grootste deel van het plangebied bestaat de ondergrond uit geelbruin tot lichtgeelbruin goed gesorteerd (sortering 4) matig fijn, matig siltig zand. Dit zand is als jong dekzand geïnterpreteerd. Het zand bevat voor dekzandbegrippen relatief veel afbreekbare mineralen, wat betekent dat het over relatief korte afstand verwaaid moet zijn. Verwaaid zand over grotere afstanden, dan gaan de afbreekbare mineralen meestal verloren.

Onder het jong dekzand is in het noordoostelijk deel van het plangebied sprake van sterk siltig matig fijn zand met zand- en leemlagen. Ook dit zand is goed gesorteerd (sortering 4). De oorspronkelijke gelaagdheid is iets verstoord als gevolg van kryoturbatie. In het vlak was de kryoturbatie herkenbaar als leem- en zandplekken met krimpscheuren. Op basis van deze kenmerken kan de laag onder het jong dekzand als oud dekzand geïnterpreteerd worden. Oud dekzand werd aangetroffen in putten 2, 3, 8, 25 en 26. In de andere putten was sprake van jong dekzand in het vlak.

In putten 18, 19, 20 en 24 bevat het archeologisch vlak soms een enkel grindje (tot circa 0,5 cm). Het vlak bestaat ook hier veelal uit sterk siltig zand, maar de sortering is iets slechter dan in de rest van het plangebied (sortering 3). De aard van deze laag is niet helemaal duidelijk geworden. Het betreft verspoeld dekzand of fluvio-periglaciale afzettingen. Vanwege de zeer hoge grondwa-

terstand (10 cm hoger dan vlak) konden helaas geen diepere profielen aangelegd worden om de lithogenese in meer detail te onderzoeken.

De grondwaterstand heeft ook zijn invloed op de bodem gehad. Deze is het hoogst richting het beekdal van de Weerij, de zuidoostelijke rand van het plangebied (zuidoostelijk van de lijn put 13-14-15; figuur 2). De noordoostelijke helft van het plangebied is aanmerkelijk droger.

In het noordoostelijk deel bestaat de bodem voor het grootste deel uit AC-profielen. Van de oorspronkelijke bodem is hier niets bewaard gebleven, deze is geheel in de bovenliggende akkerlagen opgenomen. Enkele profielen bevatten wel nog een stukje van de oorspronkelijke bodem: hier is nog een restant van een moder-B-horizont aangetroffen. Oorspronkelijk was dus in het hogere deel sprake van een moderpodzol. In de loop van de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd heeft een lichte ophoging van het maaiveld in de noordoostelijke helft plaatsgevonden. Als gevolg van het opbrengen van stalmest vermengd met plaggen ontstond een opeenstapeling van akkerlagen, met een totale dikte van circa 60 cm. In dit pakket zijn soms twee of drie akkerlagen aan te duiden, de huidige bouwvoor meegerekend. Als gevolg van recent diepwoelen (20e eeuw) en handmatige grondverbetering in de (late?) Nieuwe tijd (spitsporen) is de oorspronkelijke opbouw van de akkerlagen grotendeels verstoord geraakt. De akkerlagen maakten dan ook een rommelige indruk, waarbij recente vondsten tot op de bodem voor komen.

In de zuidoostelijke helft van het gebied is geen moderpodzol aangetroffen, maar bestond de bodem uit een humuspodzol (veldpodzol). Deze is nog opmerkelijk gaaf aanwezig. Ten zuiden van de lijn die putten 13, 14 en 15 vormen, is deze nog vrijwel helemaal gaaf aanwezig: A-, E- en B-horizont. De humuspodzol is hier dus volledig afgedekt. Deze oorspronkelijke bodem wordt afgedekt door een circa 60 tot 80 cm dikke donkergrijsbruine laag (10YR 4/2-10YR3/2; bouwvoor meegeteld), waarvan de lithogenese niet helemaal duidelijk is. Het zand van deze laag is goed gesorteerd (sortering 2) matig fijn en matig sitlig, net als het jong dekzand dus. Verder is de laag zwak humeus. Aangezien de podzol hieronder bewaard gebleven is, kan het echter geen jong dekzand zijn: de laag moet jonger zijn. Dan blijven eigenlijk twee mogelijkheden over: het betreft stuifzand of een door mensenhanden opgebracht akkerdek. Dat dit hele pakket beakkerd of betreden is blijkt uit de vondsten die erin voorkomen. In de onderste akkerlagen is echter alleen maar vondstmateriaal uit de IJzertijd aangetroffen. Is dit opgebrachte grond uit de IJzertijd of toch stuifzand uit de Prehistorie? Of is er op een later tijdstip (Middeleeuwen?) zand opgebracht met vondsten uit de IJzertijd? Deze vragen kunnen (nog) niet beantwoord worden.

Sporen

Er zijn in totaal 86 spoornummers uitgedeeld. De sporen kunnen als volgt onderverdeeld worden:

type	aantal
greppel	3
kringgreppel	1

kuil	12
paalkuil	43
spitspoor	1
recente verstoring	1
laag/natuurlijk spoor	25
totaal	86

Tabel 1. Aantal sporen per type.

De sporen kunnen in drie vindplaatsen ondergebracht worden: een grafstructuur met een onbekende datering (Midden Bronstijd-Vroege IJzertijd), nederzettingssporen uit de IJzertijd en sporen van landbouwkundig gebruik van het gebied in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

Grafstructuur uit de Midden Bronstijd-Vroege IJzertijd

In put 2 werd een ronde greppel aangetroffen met een diameter van ongeveer 8 m (kaartbijlage 1). De structuur ligt voor ongeveer 40% in de put. Het midden van de structuur is dus net niet geraakt. De greppel is circa 10 cm diep. Vermoedelijk betreft een kringgreppel die om een kleine grafheuvel gelegen heeft. Omdat het graf niet is aangetroffen, kan de datering van de structuur niet met zekerheid bepaald worden. Grafheuvels met kringgreppels komen met name voor in de periode Midden Bronstijd tot Vroege IJzertijd (1800-500 v Chr.). Over het algemeen neemt de diameter richting de Late Bronstijd af, maar grote structuren zijn ook uit de Vroege IJzertijd bekend. De exacte datering kan dus niet aan de diameter van de greppel afgeleid worden.

Nederzettingsresten uit de IJzertijd

Verspreid over het hele plangebied zijn sporen uit de IJzertijd aangetroffen. Deze bestaan uit paalkuilen en kuilen. Er is geen verschil in dichtheid aan sporen te zien tussen het hoger gelegen deel en het lager gelegen deel: overal zijn wel enkele sporen aangetroffen. Opvallend veel sporen werden in de lager gelegen put 13 aangetroffen (kaartbijlage 1). Hier ligt vermoedelijk een huisplattegrond, al kan het type op basis van de beperkte oppervlakte niet bepaald worden. Qua configuratie van de palen lijkt eerder sprake van een plattegrond uit de Vroege- of Midden IJzertijd dan uit de Late IJzertijd. Acht paalsporen verspreid over het plangebied werden gecoupeerd om de gaafheid vast te stellen. De gemiddelde diepte bedroeg 19 cm. Het best bewaard zijn de sporen daar waar een humuspodzol voorkomt. De sporen zijn hier zeer goed leesbaar en ook vrij diep. Daar waar sprake is van AC-profielen zijn de sporen wat minder diep (gemiddeld 13 cm).

Sporen van landbouwkundige activiteiten uit de Nieuwe tijd

Verspreid werden sporen aangetroffen die in verband kunnen worden gebracht met landbouwkundig gebruik van het gebied. Het betreft drie greppels, een kuil en enkele plekken met spitsporen.

Recente verstoringen

De recente verstoringen die in het gebied zijn aangetroffen kunnen veelal ook aan landbouwkundig gebruik worden toegeschreven, met name uit de 20e eeuw: ploegsporen en enkele plekken waar geel zand is uitgegraven. De gebruiker/voormalig eigenaar van het terrein wist bijvoorbeeld nog dat er ter plekke van put 4 zand uitgegraven is. Ook in put 6 tekende zich geroerd zand in baantjes af, mogelijk ook als gevolg van zandwinning. In put 25 zijn tenslotte nog enkele kuilen met afval uit de 20e eeuw aangetroffen (o.a. oliefilter, verblikken, ketels, dakpan e.d.), vermoedelijk behorende bij het erf Oude Gasthuisstraat 14. De verstoringen in het gebied lijken vooralsnog van lokale aard.

Vondsten

In totaal zijn 26 vondstnummers uitgedeeld aan vondsten (tabel 1). Deze vondsten bestaan uit aardewerk, steen, glas en metaal.

materiaal	aantal	gewicht (g)
keramiek	122	1.354
baksteen	1	83
natuursteen	2	81
ijzer	2	26
glas	1	1
totaal	128	1.545

Tabel 2. Aantal vondsten per materiaalcategorie.

Het aardewerk en natuursteen is afkomstig uit grondsporen of de akkerlagen. Vrijwel al het aardewerk betreft aardewerk uit de IJzertijd: handgevormd aardewerk met een potgruismagering of een combinatie van potgruis- en zandmagering. Grote fragmenten die iets zouden kunnen vertellen over een potvorm en dus een datering ontbreken.

Het ijzer, baksteen en glas kan in de Nieuwe tijd gedateerd worden en is uit akkerlagen afkomstig.

De vondsten worden uitgewerkt conform PvE. Verder is er geen enkele vondst die in aanmerking komt voor tekening of foto. De twee fragmenten ijzer zijn kleine spijkers die uit het esdek komen. Voorstel is deze niet te conserveren maar voor deponering te deselecteren. Dit deselectievoorstel moet wel nog goedgekeurd worden door de eigenaar van de vondsten, de Provincie Noord-Brabant.

Monsters

Er zijn geen monsters genomen.

Waardering

In de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.3; www.sikb.nl) worden criteria genoemd voor de waardering van archeologische vindplaatsen. Men maakt onderscheid tussen belevingswaarde, fysieke kwaliteit en inhoudelijke kwaliteit van een vindplaats. Ten eerste wordt nagegaan of vindplaatsen vanwege hun belevingswaarde, op basis van hun schoonheid of herinneringswaarde, als behoudenswaardig getypeerd kunnen worden.

De vindplaatsen worden daarna op hun fysieke kwaliteit beoordeeld. Ze worden op basis van hun fysieke kwaliteit als behoudenswaardig (opgraven of beschermen) aangemerkt indien de criteria gaafheid en conservering samen bovengemiddeld (5 of 6 punten) scoren. Bij een gemiddelde tot lage score (4 punten of minder) wordt naar de inhoudelijke kwaliteitscriteria gekeken om te bepalen of het terrein toch behoudenswaardig is. Een afweging vindt plaats op de eerste drie inhoudelijke kwaliteitscriteria: zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde. Bij een bovengemiddelde score van 7 punten of meer voor de eerste drie criteria, wordt de vindplaats als behoudenswaardig aangemerkt.

Waardering op fysieke criteria

De mate waarin archeologische overblijfselen nog intact en in hun oorspronkelijke positie aanwezig zijn, geeft een indruk van de fysieke kwaliteit van een vindplaats. Binnen deze waarde wordt onderscheid gemaakt tussen de criteria gaafheid en conservering:

- gaafheid: de mate waarin de vindplaats verstoord is en de huidige stabiliteit van de fysieke omgeving;
- conservering: de mate waarin het archeologisch vondstmateriaal en grondsporen (verbruining) bewaard zijn gebleven.

Waardering op inhoudelijke criteria

Een waardering op basis van inhoudelijke kwaliteit kent de volgende criteria:

- zeldzaamheidswaarde: de mate waarin een bepaald type monument schaars is (of is geworden) voor een periode of in een gebied;
- informatiewaarde: de betekenis van een monument als bron van kennis over het verleden;
- ensemblewaarde: de meerwaarde die aan een monument wordt toegekend op grond van de mate waarin sprake is van een archeologische context en van een landschappelijke context.

Waardering van de grafstructuur uit de Midden Bronstijd tot Vroege IJzertijd

De gaafheid van de vindplaats is als gemiddeld te beoordelen. De sporen zijn voor esdek-begrippen redelijk bewaard gebleven. De vindplaats verschilt hierin niet van de meeste andere grafstructuren onder esdekken. Verstoringen zijn niet waargenomen.

De conservering van de vindplaats is gemiddeld. De kringgreppel was goed zichtbaar, mede vanwege zijn vorm.

De vindplaats scoort hoog op het gebied van *zeldzaamheid*. In westelijk Brabant (westelijk van Tilburg) zijn, in tegenstelling tot de rest van Brabant, vrij weinig grafheuvels en urnenvelden bekend of onderzocht. Dit geringere aantal hangt mogelijk samen met de geringere dichtheid aan nederzettingen uit deze periode, wat wederom veroorzaakt wordt doordat een groot deel van het gebied ten noorden en westen van Breda bedekt was met veen in de metaaltijden. Dit veendek begint al westelijk van Zundert (Leenders, 1996). In de directe omgeving zijn wel enkele graven uit deze perioden onderzocht. Circa 800 m ten noorden van het plangebied ligt een klein urnenveld, dat in 2003 deels werd onderzocht. (Krist, 2005). Hier werden elf graven aangetroffen die in de Late Bronstijd en Midden-IJzertijd gedateerd kunnen worden.¹

De *informatiewaarde* kan als gemiddeld beschouwd worden. Het is niet duidelijk of er nog een graf binnen de greppel aanwezig is of dat er zelfs nog meer graven in de buurt liggen. In de omliggende putten zijn geen aanwijzingen hiervoor gevonden, maar bedacht moet worden dat 92,5% van het gebied niet onderzocht is aangezien de dekking 7,5% bedraagt. Mocht er wel een graf binnen de greppel aanwezig, dan zou de informatiewaarde meteen op hoog gesteld kunnen worden.

Op het vlak van *ensemblewaarde* scoort de vindplaats gemiddeld. Circa 800 m naar het noorden zijn graven uit de Late Bronstijd en de Midden IJzertijd aangetroffen. Op de dekzandrug waarop Zundert is gelegen zijn daarmee tot nu toe twee plekken bekend met begravingen uit de Late Prehistorie. Hoe de relatie tussen de grafstructuur in het plangebied en de graven ten noorden ervan is (synchroon en/of diachroon), is tot nu toe nog niet duidelijk. Indien een graf wordt aangetroffen binnen de structuur kan er veel duidelijk worden: is de structuur gelijktijdig met het andere grafveld of is er juist sprake van een andere periode? De relatie met nederzettingen is minder duidelijk. Tot nu toe zijn er op de dekzandrug waarop Zundert ligt nog geen nederzettingen uit de periode Midden Bronstijd tot Vroege IJzertijd bekend. Misschien is er wel een relatie tussen de grafstructuur en de nederzettingenresten in het plangebied. Het is namelijk niet ongebruikelijk dat nederzettingenresten en grafveld dicht bij elkaar liggen. Een soortgelijke situatie is bijvoorbeeld bekend van Breda-West (Koot & Berkvens, 2004) en Someren-Waterdael (De Boer & Hiddink, 2012).

waarde	criteria	scores		
		hoog	midden	laag
beleving	schoonheid	wordt niet gescoord		
	herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
fysieke kwaliteit	gaafheid		2	

¹ Het is onduidelijk of dit aantal actueel is. Informatie en rapporten van onderzoeken die sinds 2010 zijn uitgevoerd zijn schaars, aangezien ARCHIS al bijna een jaar lang hapert. Ook zijn de rapporten van latere onderzoeken allemaal nog niet aangeleverd bij DANS.

	conservering		2	
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid	3		
	informatiewaarde		2	
	ensemblewaarde		2	
	representativiteit	n.v.t.		

Tabel 3. Scoretabel waardestelling van de grafstructuur (tabel 5 uit de KNA).

Vanwege een score van zeven punten op de inhoudelijke kwaliteit kan de vindplaats als behoudenswaardig aangemerkt worden.

Waardering van de nederzettingsresten uit de IJzertijd

Deze vindplaats omvat nagenoeg het hele plangebied. Vermoedelijk loopt de vindplaats nog buiten het plangebied door. Dat putten 4, 8, 25 en 12 geen sporen uit de IJzertijd bevatten hoeft nog niet te betekenen dat de vindplaats hier te begrenzen is. Het is goed mogelijk dat tussen de putten nog sporen en structuren liggen.

De gaafheid van de vindplaats is als gemiddeld tot hoog te beoordelen (eigenlijk: score 2,5). De sporen zijn voor esdek-begrippen redelijk bewaard gebleven. De vindplaats verschilt hierin niet van de meeste andere nederzettingsterreinen onder esdekken. Verstoringen zijn lijken slechts lokaal van aard, zoals deze op iedere vindplaats onder een esdek wel aanwezig zijn.

Uitzondering vormt het perceel tussen Burgemeester Manderslaan 54C en 56A (rondom proefsleuf 23). Hier is de bodem dermate verstoord als gevolg van voormalige bebouwing dat hier weinig van de vindplaats over zal zijn. Hier zijn geen (intacte) archeologische resten meer te verwachten. In de zuidoostelijke, lager gelegen helft kan de gaafheid daarentegen misschien wel als hoog omschreven worden omdat hier de sporen uitzonderlijk goed bewaard zijn. Misschien is het loopvlak uit deze periode zelfs wel bewaard gebleven.

De conservering van de vindplaats is gemiddeld. De sporen zijn goed zichtbaar, daar waar sprake is van een humuspodzol zijn de sporen zelfs zeer goed zichtbaar. De vondsten in kuilen zijn niet sterker gefragmenteerd dan op andere vindplaatsen. In de akkerlagen zijn de vondsten wel sterk gefragmenteerd, wat natuurlijk niet verwonderlijk is aangezien deze lagen ooit aan het oppervlak lagen en geploegd werden.

De vindplaats scoort eveneens gemiddeld op het gebied van *zeldzaamheid*. In westelijk Brabant (westelijk van Tilburg) zijn in tegenstelling tot de rest van Brabant vrij weinig nederzettingen bekend en ook daadwerkelijk onderzocht. Kwam het onderzoek in de rest van Brabant al veel eerder op gang, in westelijk Brabant begon het onderzoek eigenlijk pas rond 2000 met opgravingen in Breda en de onderzoeken in het kader van de HSL (Hiddink, 2014). Dit geringere aantal hangt mogelijk samen met de geringere dichtheid aan nederzettingen uit deze periode, wat veroorzaakt wordt doordat een groot deel van het gebied ten noorden en westen van Breda bedekt was met veen in de metaaltijden. Dit veendek begint al westelijk van

Zundert (Leenders, 1996). In de directe omgeving is maar één nederzettingsterrein onderzocht: de opgraving van een nederzetting uit de (Late IJzertijd en) Romeinse tijd aan de Burgemeester Manderslaan 8 (Hesseling & Janssens, 2015). Verder zijn volgens ARCHIS slechts enkele nederzettingssporen aangetroffen bij de opgravingen van het grafveld 800 m ten noorden van het plangebied.

De *informatiewaarde* kan als hoog beschouwd worden. Omdat de vindplaats behoorlijk gaaf is, het een redelijk groot terrein is waar de resten voor komen, er in dit deel van Brabant nauwelijks onderzoek naar vindplaatsen uit de IJzertijd heeft plaatsgevonden, kan een opgraving van de vindplaats aanzienlijk bijdragen aan de kennis over de IJzertijd. Samen met de opgraving aan de Burgemeester Manderslaan 8 zou het in Noord-Brabant de meest westelijk gelegen onderzochte nederzetting uit de IJzertijd zijn volgens ARCHIS, al ontbreken huisplattengronden uit de IJzertijd aan de Burgemeester Manderslaan 8 (Hesseling & Janssens, 2015).

Op het vlak van *ensemblewaarde* scoort de vindplaats gemiddeld. Circa 800 m naar het noorden zijn graven uit de Late Bronstijd en de Midden IJzertijd aangetroffen. Op de dekzandrug waarop Zundert is gelegen zijn daarmee tot nu toe twee plekken bekend met begravingen uit de Late Prehistorie. Hoe de relatie tussen de graven en de nederzettingenresten is (gelijktijdig of niet) is tot nu toe nog niet duidelijk. Mogelijk bestaat er ook een relatie met de IJzertijdssporen 200 m zuidelijk van het plangebied aan de Burgemeester Manderslaan. Met de andere vindplaatsen in de omgeving is de ensemblewaarde beperkt of niet aanwezig. Het oorspronkelijke landschap is verder natuurlijk niet meer intact. Wel nog goed in het landschap zichtbaar is de relatie tussen de nederzetting en het beekdal. Het beekdal en de hoge dekzandrug erlangs zal een belangrijke factor zijn geweest zijn in de locatiekeuze in de IJzertijd.

waarde	criteria	scores		
		hoog	midden	laag
beleving	schoonheid	wordt niet gescoord		
	herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
fysieke kwaliteit	gaafheid		2	
	conservering		2	
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid		2	
	informatiewaarde	3		
	ensemblewaarde		2	
	representativiteit	n.v.t.		

Tabel 4. Scoretabel waardestelling van de nederzettingenresten (tabel 5 uit de KNA).

Vanwege een score van zeven punten op de inhoudelijke kwaliteit kan de vindplaats als behoudenswaardig aangemerkt worden.

Waardering van de sporen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd

De gaafheid van de vindplaats is als gemiddeld te beoordelen. De sporen zijn redelijk bewaard gebleven. De vindplaats verschilt hierin niet van de meeste andere vergelijkbare vindplaatsen uit deze periode.

De conservering van de vindplaats is eveneens gemiddeld. De sporen zijn goed zichtbaar. Vondsten zijn niet beter of slechter bewaard dan op andere vergelijkbare vindplaatsen.

De vindplaats scoort eveneens laag op het gebied van *zeldzaamheid*. Sporen die verband houden met het agrarisch gebruik van een gebied komen vrijwel overal voor.

De *informatiewaarde* kan als laag beschouwd worden. Op regionaal niveau is de vindplaats niet van betekenis. Alleen op lokaal niveau kunnen de sporen inzicht geven in gebruik en inrichting van het plangebied in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd.

Op het vlak van *ensemblewaarde* scoort de vindplaats gemiddeld. Mogelijk kan er een relatie gelegd worden met de historische bewoning van Zundert.

waarde	criteria	scores		
		hoog	midden	laag
beleving	schoonheid	wordt niet gescoord		
	herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
fysieke kwaliteit	gaafheid		2	
	conservering		2	
inhoudelijke kwaliteit	zeldzaamheid			1
	informatiewaarde			1
	ensemblewaarde		2	
	representativiteit	n.v.t.		

Tabel 5. Scoretabel waardestelling van de grafstructuur (tabel 5 uit de KNA).

Vanwege een score van vier punten op de fysieke en inhoudelijke kwaliteit kan de vindplaats als niet behoudenswaardig aangemerkt worden.

Rapport

De sporen, vondsten, bodemkundige en lithogenetische informatie zullen na goedkeuring van dit evaluatieverslag door de gemeente in een rapport worden verwerkt. Het rapport bevat tevens adviezen over de omgang met de aangetroffen archeologische resten. Dit evaluatieverslag is dus niet het “eindverslag” van het archeologisch onderzoek. De gemeente beslist uiteindelijk over hoe met de archeologische resten wordt omgegaan.

Bijlagen:

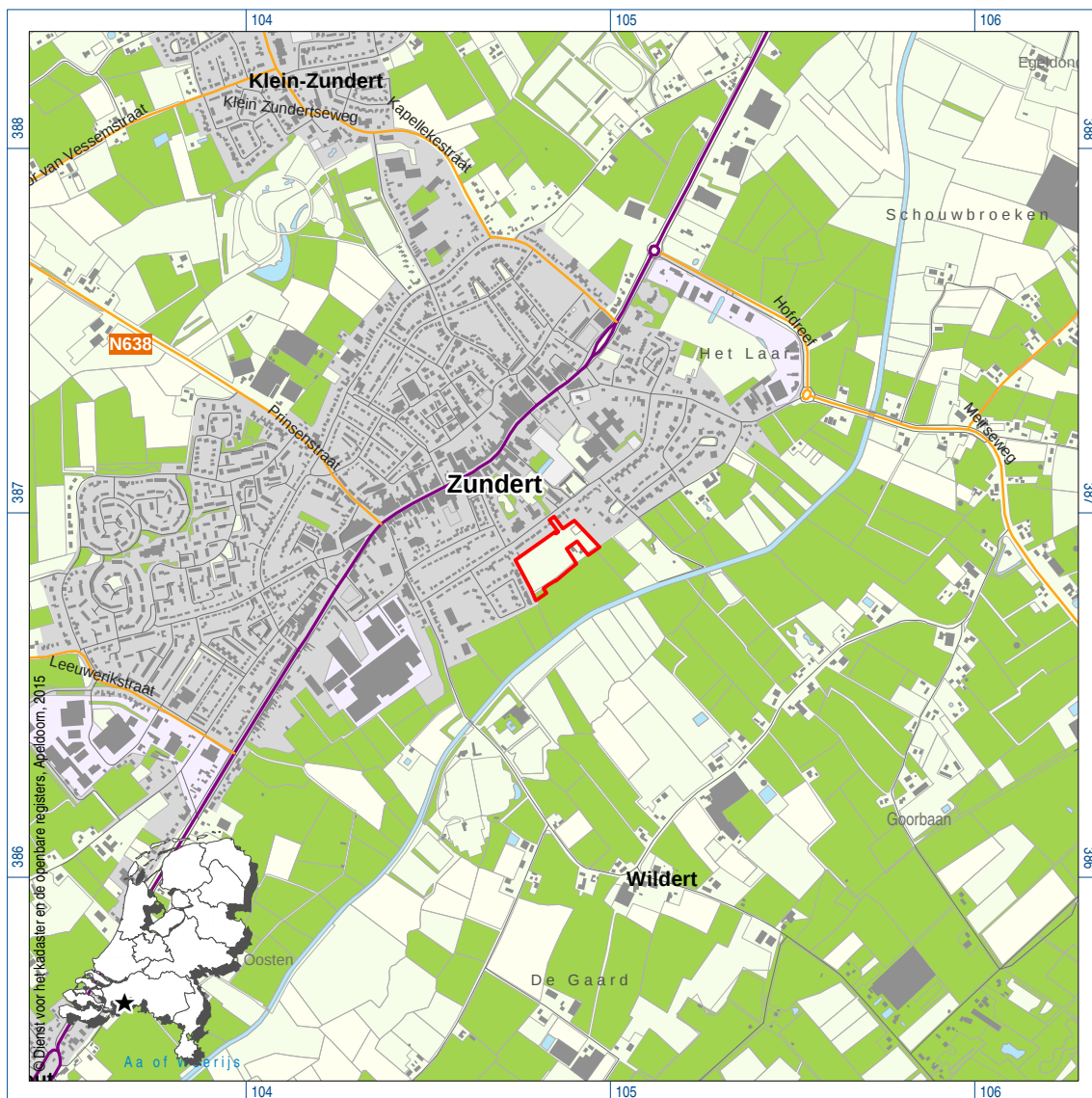
Figuur 1. Ligging plangebied (rode lijn); inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Puttenplan.

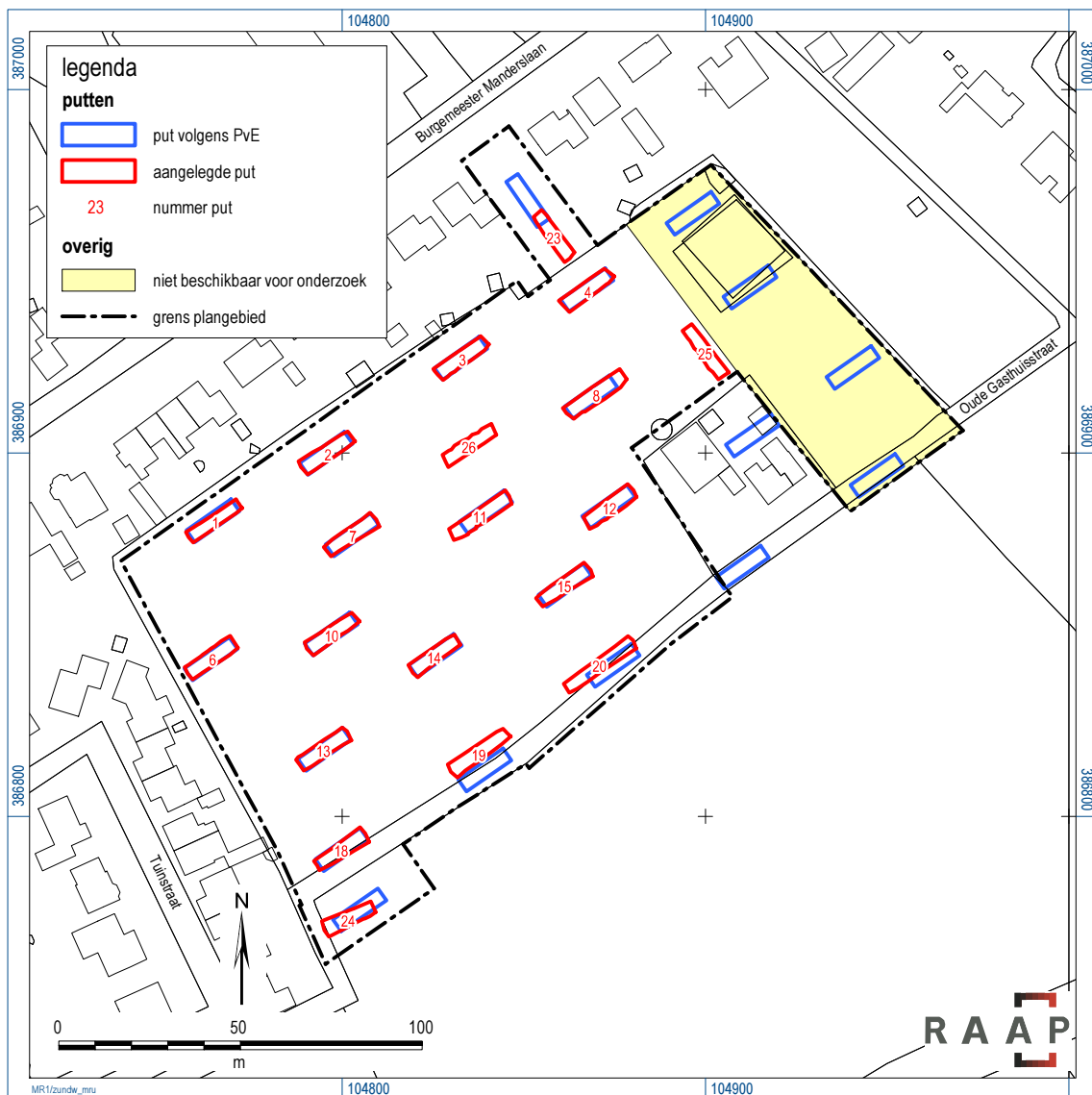
Kaartbijlage. Sporenoverzicht.

Literatuur

- Boer, E., de, H.A., Hiddink**, 2012. Opgravingen in Waterdael III te Someren deel 2: Bewonings-sporen uit de latere prehistorie, de vroege en volle middeleeuwen. ZAR 50. Amsterdam.
- Hesseling, H.J. & M.P.J. Janssens**, 2015. De biografie van een inheems-Romeinse nederzetting; Burgemeester Manderslaan 8 te Zundert, gemeente Zundert; archeologisch onderzoek: een opgraving. *RAAP-rapport* 2908. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Hiddink, H.A.**, 2014. Huisplattegronden uit de Late Prehistorie in Zuid-Nederland, *in: A.G Lange e.a., Huisplattegronden in Nederland. Archeologische sporen van het huis*. Amersfoort.
- Isarin, R.B.F., & D.A. Bente**, 2016. *Programma van Eisen Weereys/Oude Gasthuisstraat te Zundert, gemeente Zundert*. Crevasse Advies, Kockengen.
- Koot, C.W., R. Berkvens**, 2004. Bredase akkers eeuwenoud: 4000 jaar bewoningsgeschiedenis op de rand van zand en klei. *Rapportage Archeologische Monumentenzorg* 102 (RAM 102) / *ErfgoedStudies Breda* 1. Breda/Amersfoort.
- Leenders, K.A.H.W.**, 1996. *Van Turnhoutervoorde tot Strienemonde: ontginnings- en nederzettingen- geschiedenis van het noordwesten van het Maas-Schelde-Demergebied (400-1350)*. Proefschrift Universiteit van Amsterdam. Zutphen.

Figuur 1. Ligging plangebied (rode lijn); inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Ligging van de putten en delen van het gebied die niet voor onderzoek beschikbaar waren.

spoor	put		vorm in vlak		vorm in coupe	diepte	tekeningnummer		interpretatie	vulling	textuur	mediaan		kleur		gevekt	humus	puin	soort puin	verbrande leem	houtskool	ijzer en mangaan	laaginterpretatie		opmerking
1	23	Rond		niet van toepassing	0	0	kuil			0	Zs1	MF	lichtgrijs	lichtgeel		h1	4	rb	0	1	MN1	-	vrij jong		
2	1	Rond		komvormig	10	1	paalkuil			0	Zs1	MF	lichtgrijs	-		-	0	-	0	0	MN1	-	-		
3	1	Rond		komvormig	38	1	kuil			0	Zs1	MF	bruin	-		-	0	-	1	1	MN1	-	-		
3	1	Rond		komvormig	38	1	kuil			1	Zs1	MF	bruingrijs	-		-	0	-	0	1	MN1	-	-		
3	1	Rond		komvormig	38	1	kuil			2	Zs1	MF	grijsbruin	-		-	0	-	0	0	FE1	-	-		
3	1	Rond		komvormig	38	1	kuil			3	Zs1	MF	lichtgeel	-		-	0	-	0	0	FE1	-	-		
4	1	ovaal		niet van toepassing	0	0	kuil			0	Zs1	MF	bruingrijs	-		-	0	-	0	0	MN1	-	-		
5	1	ovaal		niet van toepassing	0	0	kuil			0	Zs1	MF	bruingrijs	-		-	0	-	0	0	MN1	-	-		
6	1	ovaal		niet van toepassing	0	0	kuil			0	Zs1	MF	grijs	-											

spoor	put		vorm in vlak		vorm in coupe	diepte	tekeningnummer		interpretatie	vulling	textuur	mediaan		kleur		geklekt	humus	puin	soort puin	verbrande leem	houtskool	ijzer en mangaan	laaginterpretatie		opmerking
33	13	Rond		niet van toepassing	0	0	paalkuil			0	Zs1	MF	grijs	-		h1	0	-	0	0	FE1	-	-		
34	13	Rond		niet van toepassing	0	0	paalkuil			0	Zs1	MF	grijs	-		h1	0	-	0	0	FE1	-	-		
35	13	Rond		niet van toepassing	0	0	paalkuil			0	Zs1	MF	grijs	-		h1	0	-	0	0	FE1	-	-		
36	13	Rond		niet van toepassing	0	0	paalkuil			0	Zs1	MF	grijs	-		h1	0	-	0	0	FE1	-	-		
37	13	Rond		niet van toepassing	0	0	paalkuil			0	Zs1	MF	grijs	-		h1	0	-	0	0	FE1	-	-		
38	13	Rond		niet van toepassing	0	0	paalkuil			0	Zs1	MF	grijs	-		h1	0	-	0	0	FE1	-	-		
39	13	Rond		niet van toepassing	0	0	paalkuil			0	Zs1	MF	grijs	-		h1	0	-	0	0	FE1	-	-		
40	13	ovaal		niet van toepassing	0	0	paalkuil			0	Zs1	MF	grijs	-		h1	0	-	0						

spoor	put	vorm in vlak	vorm in coupe	diepte	tekeningnummer	interpretatie	vulling	textuur	mediaan	kleur	geklekt	humus	puin	soort puin	verbrande leem	houtskool	ijzer en mangaan	laaginterpretatie	opmerking
68	11	onregelmatig	niet nader beschreven	0	1	natuurlijke verstoring	0	Zs1	MF	grijs	-	h1	0	-	0	0	-	-	lijkt rond
68	11	onregelmatig	niet nader beschreven	0	1	natuurlijke verstoring	1	Zs1	MF	grijs	-	h1	0	-	0	0	-	-	-
69	12	Rond	niet nader beschreven	0	1	natuurlijke verstoring	0	Zs1	MF	bruingrijs	-	h1	0	-	0	0	FM2	-	-
70	12	Rond	niet nader beschreven	0	0	natuurlijke verstoring	0	Zs1	MF	bruingrijs	-	h1	0	-	0	0	FM2	-	-
71	12	Rond	niet nader beschreven	0	0	natuurlijke verstoring	0	Zs1	MF	bruingrijs	-	h1	0	-	0	0	FM2	-	-
72	8	langwerpig/lineair	niet van toepassing	0	0	greppel algemeen	0	Zs1	MF	bruingrijs	lichtgrijs	h1	0	-	0	0	FM2	-	-
73	8	ovaal	niet nader beschreven	0	0	natuurlijke verstoring	0	Zs1	MF	lichgrijsbruin	lichtbruingeel	h1	0	-	0	0	MN1	-	-
74	8	ovaal	niet nader beschreven	0	1	natuurlijke verstoring	0	Zs1	MF	lichgrijsbruin	lichtbruingeel	h1	0	-	0	0	MN1	-	-
74	8	ovaal	niet nader beschreven	0	1	natuurlijke verstoring	1	Zs1	MF	lichtgeel	-	-	0	-	0	0	MN1	-	-
75	3	Rond	niet van toepassing	0	0	paalkuil	0	Zs1	MF	lichgrijsbruin	-	h1	0	-	0	0	MN1	-	-
76	3	ovaal	niet van toepassing	0	0	paalkuil	0	Zs1	MF	lichgrijsbruin	-	h1	0	-	0	0	MN1	-	-
77	3	ovaal	niet van toepassing	0	0	paalkuil	0	Zs1	MF	grijsbruin	-	h1	0	-	0	0	MN1	-	-
78	3	ovaal	niet van toepassing	0	0	paalkuil	0	Zs1	MF	grijsbruin	-	h1	0	-	0	0	MN1	-	-
79	3	Rond	niet van toepassing	0	0	kuil	0	Zs1	MF	grijsbruin	-	h1	0	-	0	0	MN1	-	-
80	26	langwerpig/lineair	niet van toepassing	0	0	greppel algemeen	0	Zs1	MF	donkergrijsbruin	lichtgrijsbruin	h1	0	-	0	0	MN1	-	-
6000	23	Niet van toepassing	niet van toepassing	0	0	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	lichtbruingeel	-	-	0	-	0	0	MN1	C	-
6100	10	Niet van toepassing	niet van toepassing	0	0	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	lichtbruingrijs	lichtgrijs	h1	0	-	0	0	FM1	Ab	-
6200	14	Niet van toepassing	niet van toepassing	0	0	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	lichtgrijs	zwartbruin	-	0	-	0	0	FM1	E	-
6300	14	Niet van toepassing	niet van toepassing	0	0	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	donkerbruin	lichtgrijs	-	0	-	0	0	FM1	B	-
8000	23	Niet van toepassing	niet van toepassing	0	0	bouwvoor, fossiel	0	Zs1	MF	donkergrijsbruin	-	h1	1	rb	0	1	-	Aa	-
9999	23	rechthoekig	niet van toepassing	0	0	recente verstoring	0	Zs1	MF	donkerbruingrijs	lichtbruingeel	h2	5	b	0	0	-	-	-

vondst	spoor	put	verzamelwijze	materiaal	type	aantal	gewicht	begindatering	eindatering	opmerking
1	1	23	machinaal aanleggen vlak	Glas	vensterglas	1	1	Nieuwe tijd	Nieuwe tijd	-
2	3	1	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	2	4	IJzertijd	IJzertijd	-
3	4	1	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	1	14	IJzertijd	IJzertijd	-
4	5	1	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	6	55	IJzertijd	IJzertijd	waaronder randfragment
5	6	1	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	1	2	IJzertijd	IJzertijd	-
6	8000	2	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	grijs gedraaid aardewerk	1	7	Middeleeuwen laat	Middeleeuwen laat	-
7	11	7	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	1	8	IJzertijd	IJzertijd	besmeten
8	14	6	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	1	3	IJzertijd	IJzertijd	-
9	9999	6	puntvondst (ingemeten)	IJzer	spijker	1	6	Nieuwe tijd	Nieuwe tijd	-
10	8000	10	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	baksteen	1	83	Nieuwe tijd	Nieuwe tijd	-
11	6100	10	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	6	48	IJzertijd	IJzertijd	-
12	6100	10	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	10	74	IJzertijd	IJzertijd	-
13	6100	14	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	11	130	IJzertijd	IJzertijd	-
14	28	13	machinaal aanleggen vlak	Tefriet/basaltlava	brok	1	12	IJzertijd	IJzertijd	-
15	26	13	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	1	6	IJzertijd	IJzertijd	-
16	45	18	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	6	62	IJzertijd	IJzertijd	-
17	6100	15	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	6	71	IJzertijd	IJzertijd	-
18	6100	15	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	7	65	IJzertijd	IJzertijd	-
19	8000	11	machinaal aanleggen vlak	IJzer	spijker	1	20	Nieuwe tijd	Nieuwe tijd	-
20	6100	11	afwerken vlak of spoor	Keramiek	handgevormd aardewerk	8	112	IJzertijd	IJzertijd	-
21	11	7	couperen	Keramiek	handgevormd aardewerk	2	20	IJzertijd	IJzertijd	-
22	3	1	couperen	Keramiek	handgevormd aardewerk	49	660	IJzertijd	IJzertijd	-
23	59	11	couperen	Keramiek	handgevormd aardewerk	1	4	IJzertijd	IJzertijd	-
24	79	3	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	1	5	IJzertijd	IJzertijd	-
25	2	1	machinaal aanleggen vlak	Keramiek	handgevormd aardewerk	1	4	IJzertijd	IJzertijd	-
26	8000	10	machinaal aanleggen vlak	Steen	brok	1	69	IJzertijd	Middeleeuwen	-